

Paweł Dębowski*, Magdalena Tokarska*

Byt wykroczenia w postępowaniu karnym

Streszczenie

Kodeks postępowania karnego nie zawiera jednoznacznych regulacji odnoszących się do sposobu postępowania (procedowania) organu, w sytuacji, kiedy w toku prowadzonego postępowania – czy to przygotowawczego, czy potem sądowego – okazuje się, że czyn (jeden z kilku czynów bądź czyny), jest wykroczeniem. Brak wyraźnej ustawowej regulacji sposobu postępowania stanowi impuls do podjęcia rozważań w tym zakresie. Odrębność regulacji procesowych w sprawach o przestępstwa i w sprawach o wykroczenia prowadzi do wniosku, że konieczne jest rozpoznawanie według odrębnych procedur – spraw o przestępstwa według przepisów Kodeksu postępowania karnego, a spraw wykroczeniowych według Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Sporna natomiast jest kwestia, czy sąd karny może orzekać jednocześnie na podstawie dwóch ustaw procesowych, czy też konieczne jest wyłączenie sprawy wykroczeniowej do odrębnego postępowania. Niniejszy artykuł podejmuje próbę rozstrzygnięcia tego dylematu na etapie postępowania przygotowawczego, sądowego przed sądem I i II instancji, a także na etapie postępowania kasacyjnego.

Słowa kluczowe: wykroczenie, postępowanie karne

* Autor jest doktorantem w Katedrze Postępowania Karnego UJ.
* Autorka jest doktorantką w Katedrze Postępowania Karnego UJ.

1. Wstęp

W systemie prawa polskiego procedowanie w sprawie odpowiedzialności za wykroczenie uregulowane zostało w odrębnym akcie prawnym – Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia¹. Niemniej, odpowiedzialność za wykroczenia opiera się na zasadach podobnych do tych, które rządzą odpowiedzialnością karną za przestępstwa. „Nie jest to zatem odpowiedzialność karna sensu *stricto*, lecz odpowiedzialność za wykroczenie, którą można uznać ewentualnie za odpowiedzialność karną sensu *largo*. W ciągu kilkudziesięciu lat funkcjonowania w Polsce wykroczeń doszło przy tym z pewnością do zbliżenia zasad tej odpowiedzialności do reguł odpowiedzialności za przestępstwa”². Tożsame są także cele obydwu postępowań (art. 2 § 1 k.p.k.³ oraz art. 2 § 1 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.).

W rzeczywistości karnoprocesowej nie należą do rzadkości sytuacje, gdy na skutek błędnej oceny zachowania sprawcy czyn stanowiący wykroczenie uznano za przestępstwo, jak też sytuacje, gdy na skutek działań ustawodawcy, polegających na zmianie stanu prawnego, doszło do przeniesienia danego zachowania z kategorii przestępstw do kategorii wykroczeń. Zmiana ustaleń faktycznych, konieczność poprawy błędnej kwalifikacji prawnej czynu oraz zjawisko kontrawencjonalizacji mogą rodzić trudności – zwłaszcza wtedy, gdy doszło do nich na dalszym, zaawansowanym etapie postępowania karnego. Nie ulega wątpliwości, że upływ czasu i związane z nim ryzyko przedawnienia mają podstawowe znaczenie dla odpowiedzialności za wykroczenie. Sytuację może dodatkowo komplikować złożony układ przedmiotowy postępowania. Brak wyraźnej ustawowej regulacji sposobu postępowania stanowi impuls do podjęcia badań w tym zakresie.

Celem niniejszego artykułu jest określenie trybu procedowania organów postępowania karnego, w sytuacji gdy czyn (czyny), pierwotnie zakwalifikowany jako przestępstwo, na którymś z etapów postępowania karnego okazał się wykroczeniem. Tekst zmierza do obalenia dwóch rozpowszechnionych obecnie poglądów: pierwszego, który wyklucza orzekanie w jednym postępowaniu w oparciu o dwie procedury (k.p.k. i k.p.w) oraz drugiego, zgodnie z którym apelacja od orzeczenia rozstrzygającego co do przestępstwa i wykroczenia podlega rozpoznaniu łącznie według przepisów Kodeksu postępowania karnego.

¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.), dalej jako: „k.p.w.” lub „Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia”.

² T.H. Grzegorzczak, [w:] T.H. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 26.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.), dalej jako: „k.p.k.” lub „Kodeks postępowania karnego”.

2. *Sposób postępowania w razie ujawnienia w toku postępowania przygotowawczego, że czyn stanowi wykroczenie*

Sposób zakończenia sprawy wykroczeniowej w pierwszym stadium procesu karnego został uregulowany przez ustawodawcę w przepisie art. 18 § 1 k.p.k., który przesądza, że jeżeli czyn stanowi tylko wykroczenie, prokurator jest zobligowany odmówić wszczęcia lub umorzyć wcześniej wszczęte postępowanie i przekazać sprawę Policji w celu wystąpienia z wnioskiem o ukaranie do właściwego sądu, albo samodzielnie wystąpić z takim wnioskiem. Podstawowym wyznacznikiem postępowania prokuratora powinien być przy tym wynikający z art. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze⁴ obowiązek strzeżenia praworządności, wykonywany m.in. przez współdziałanie z organami państwowymi, państwowymi jednostkami organizacyjnymi i organizacjami społecznymi w zapobieganiu przestępczości i innym naruszeniom prawa (art. 3 ust. 1 pkt 8 Ustawy o prokuraturze)⁵. W rezultacie zasadnie wskazuje się, że ryzyko przedawnienia wykroczenia w sytuacji przekazania sprawy powoduje, że prokurator sam powinien wnieść wniosek o ukaranie, a w innych sytuacjach może ograniczyć się do przekazania sprawy wykroczeniowej do organu właściwego⁶.

Przepis art. 18 § 1 k.p.k. dotyczy tych sytuacji, gdy już na etapie czynności sprawdzających, zainicjowanych zawiadomieniem o popełnieniu przestępstwa, ujawniono, że czyn stanowi przestępstwo, albo ujawnienie tej okoliczności nastąpiło po wszczęciu postępowania przygotowawczego. Podobnie należy ocenić sytuację, w której organ podjął czynności sprawdzające z urzędu, np. na skutek anonimowego doniesienia o przestępstwie, czy informacji o ewentualnym przestępstwie podanej w mediach. W odniesieniu do takich przypadków uzasadnione wydaje się stosowanie przepisu art. 18 § 1 k.p.k. w drodze analogii. W rezultacie, jeżeli czynności sprawdzające przeprowadzone na skutek informacji powziętej z urzędu dostarczą podstaw do stwierdzenia, że doszło do popełnienia wykroczenia, prokurator powinien – bez wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego – przekazać sprawę Policji w celu wystąpienia z wnioskiem o ukaranie do właściwego sądu, lub samodzielnie wystąpić z takim wnioskiem.

Niemożliwość wszczęcia lub kontynuowania postępowania karnego wobec ujawnienia, że czyn stanowi wykroczenie, jest uzasadniona treścią art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., który stanowi,

⁴ Tekst jedn. Dz. U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 z późn. zm., dalej jako: „Ustawa o prokuraturze”.

⁵ M.M. Kurowski, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2013, Komentarz do art. 18 k.p.k., Nb 2.

⁶ *Ibidem*, Komentarz do art. 18 k.p.k., Nb 2.

że nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego (jako przestępstwo). Regulacja art. 18 § 1 k.p.k. jest przejawem funkcjonującego w prawie polskim modelu orzekania w sprawach o wykroczenia, odrębnego od modelu orzekania w sprawach o przestępstwa. Przesądza ona o niedopuszczalności prowadzenia postępowania przygotowawczego w sytuacji, gdy czyn stanowi wykroczenie. Przeciwnie rozwiązanie, zezwalające (ze względów funkcjonalnych) na ściganie w ramach postępowania karnego wykroczeń, zacierałoby istniejące w prawie polskim różnice dotyczące ścigania przestępstw i wykroczeń i podawałoby w wątpliwość sens utrzymywania odrębnych regulacji k.p.w. i k.p.k. Wobec tego, w literaturze podnoszone są głosy sprzeciwu wobec takiej interpretacji art. 18 § 1 k.p.k., która zezwalałaby prokuratorowi objąć ściganie – w jednym postępowaniu – przestępstwa i wykroczenia⁷.

Reasumując: niezależnie od ilości czynów będących przedmiotem (ewentualnego) postępowania karnego, uznanie, że którykolwiek z nich stanowi wykroczenie, rodzi konieczność wydania postanowienia o odmowie wszczęcia (chyba że chodzi o czynności sprawdzające podejmowane z urzędu) albo o umorzeniu uprzednio wszczętego postępowania co do wykroczenia i przekazania w tym zakresie sprawy wykroczeniowej do rozpoznania w postępowaniu regulowanym przepisami k.p.w.

3. *Sposób postępowania w razie ujawnienia podczas rozprawy głównej, że czyn stanowi wykroczenie*

Najmniej problemów nastręcza sytuacja, w której ujawni się w postępowaniu karnym, że czyn oskarżonego stanowi wykroczenie na etapie przed rozpoczęciem przewodu sądowego. W takiej sytuacji oczywistym jest, biorąc pod uwagę art. 400 k.p.k. *a contrario*, że sąd nie może rozpatrywać sprawy w ramach postępowania karnego stosując przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, a powinien mieć zastosowanie art. 339 § 3 pkt 3 k.p.k. Oczywiście, jeżeli ten fakt ujawni się już po wywołaniu sprawy, ale nadal przed rozpoczęciem przewodu sądowego, to przed przekazaniem należy jeszcze zastosować art. 339 § 1 k.p.k. i uprzedzić obecne strony o zmianie kwalifikacji prawnej czynu⁸. Postępowanie komplikuje się jednak na dalszych etapach.

⁷ Szerszej na ten temat – zob. R. Kmiecik, *Sprawa o wykroczenie a proces karny (czy wymiar sprawiedliwości staje się jeszcze jednym „urządzeniem administracyjnym?”)*, „Prokurator” 2002, nr 3-4, s. 7 i nast.

⁸ Zob. też M. Kurowski, D. Świecki, *Problematyka art. 400 kodeksu postępowania karnego*, „Prok.i Pr.” 2004, nr 10, s. 60-61; L. Paprzycki [w:] J. Grajewski (red.), L. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424 k.p.k.*, Warszawa 2010, s. 1222.

Jak stanowi art. 400 § 1 k.p.k., jeżeli po rozpoczęciu przewodu sądowego ujawni się, że czyn oskarżonego jest kwalifikowany jako wykroczenie, sąd, nie przekazując sprawy właściwemu sądowi, rozpoznaje ją w tym samym składzie, stosując w dalszym jej toku przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Należy w tym miejscu odrzucić pogląd wyrażony przez R. Kmieciaka, który zajmując się tym zagadnieniem, przedstawił kontrowersyjną propozycję twierdząc, że: „rozpoznanie przez sąd w czynie zarzucanym jako przestępstwo jedynie znamion wykroczenia nie może wyłączać prawa oskarżonego o zbrodnię lub występki do uniewinnienia lub umorzenia postępowania karnego. Postępowanie w sprawie o wykroczenia nie jest postępowaniem karnym”⁹. Pogląd ten mógłby posłużyć jako argument dla twierdzenia, że sam ustawodawca nie jest przekonany co do charakteru odpowiedzialności za wykroczenia. Jednak czy rozwiązanie sprowadzające się w takim przypadku do konieczności przekazania sprawy właściwemu oskarżycielowi publicznemu w celu wniesienia wniosku o ukaranie za ten czyn, a w sprawie o przestępstwo, gdzie wniesiono akt oskarżenia, odpowiednio uniewinnienia oskarżonego bądź umorzenia postępowania, jest zgodne z nakazem uwzględnienia stanu rzeczy osądzonej? Wydaje się, że w takim przypadku odrębne postępowanie w sprawie o wykroczenie nie jest możliwe, należy bowiem pamiętać, że przykładowo w sytuacji uniewinnienia następuje ono w odniesieniu do danego czynu, a nie w odniesieniu do przyjętej kwalifikacji prawnej czynu w akcie oskarżenia. Wniesienie w takim przypadku wniosku o ukaranie za wykroczenie musiałoby skutkować jego umorzeniem ze względu na *res iudicata*. R. Kmieciak uzasadniając swój pogląd, wyprzedził ewentualne zarzuty przeciwników tej koncepcji, proponując zmianę w kwestii biegu terminu przedawnienia karalności takiego wykroczenia. Sam pomysł w zakresie zmian co do terminów przedawnienia jest możliwy do zrealizowania. Warto przecież przypomnieć w tym miejscu zmianę wprowadzoną ustawą z 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy – Kodeks pracy i niektórych innych ustaw¹⁰, wskazującą, że jeżeli w okresie roku od popełnienia czynu wszczęto postępowanie, karalność wykroczenia ustaje z upływem 2 lat od jego popełnienia. Popierając stanowisko mówiące, że w polskim systemie nie można mówić o swoistym prawie do przedawnienia karalności

⁹ R. Kmieciak, *Sprawa o wykroczenie a proces karny (czy wymiar sprawiedliwości staje się jeszcze jednym „urządzeniem administracyjnym?”)*, „Prokurator” 2002, nr 3-4, s. 12.

¹⁰ Dz. U. Nr 113, poz. 717.

danego czynu, oraz traktując instytucję przedawnienia jedynie jako element polityki karnej¹¹, możliwe byłoby w przypadku wykroczeń wprowadzenie zmian w tym zakresie.

Wynikający z treści art. 18 § 1 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. bezwzględny wymóg odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego w razie ujawnienia, że czyn stanowi wykroczenie, oraz fakt, że ustawodawca odróżnia na płaszczyźnie formalnej przestępstwa od wykroczeń, w zestawieniu z treścią art. 400 k.p.k., może rodzić wątpliwości co do sposobu procedowania w konkretnym stanie faktycznym. Otóż z jednej strony wskazuje się, że z racji ciężaru gatunkowego odpowiedzialność za drobne czyny zabronione, takie jak wykroczenia, musi być procedowana w odmienny sposób niż odpowiedzialność za zbrodnię lub występki, z drugiej postuluje się w sprawie, w której osoba została oskarżona o dwa przestępstwa, z których jedno okazało się wykroczeniem chwilę po rozpoczęciu przewodu sądowego, wyłączyć sprawę o wykroczenie do odrębnego rozpoznania¹². Wydaje się, że takie rozwiązanie nie jest właściwie.

Co więcej, nie ma jednoznacznych poglądów rozstrzygających kwestię orzekania w sytuacji, gdy oskarżonemu w akcie oskarżenia zarzucono popełnienie kilku przestępstw, spośród których, w toku postępowania przed sądem I instancji, jedno (lub więcej) zostało zakwalifikowanych jako wykroczenie, a pozostałe nie zmieniły swojej kwalifikacji prawnej. Z teoretycznego punktu widzenia do obrony pozostają dwa poglądy, które – paradoksalnie – można uzasadnić posługując się tym samym argumentem, a mianowicie okolicznością, że w toku postępowania nie mogą być jednocześnie stosowane dwie odrębne procedury, tj. Kodeks postępowania karnego i Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ponieważ zachodzą pomiędzy nimi różnice nie do pogodzenia. Z powyższego można z jednej strony wyciągnąć wniosek, że w takiej sytuacji sprawę należy rozpoznawać łącznie, w ramach jednego postępowania (tzn. co do wszystkich czynów zarzuconych oskarżonemu w akcie oskarżenia jako przestępstwa), tj. postępowania karnego, stosując przepisy k.p.k. jako procedury bardziej gwarancyjnej¹³. Niemniej jednak w takiej sytuacji można narazić się na zarzut naruszenia zasady równości poprzez rozpoznanie sprawy sprawcy czynu błędnie zakwalifikowanego na etapie wnoszenia aktu oskarżenia jako przestępstwo w procedurze bardziej gwarancyjnej w porównaniu do procedury wykroczeniowej, stosowanej wobec

¹¹ Zob. A. Sakowicz [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz art. 32-116*, Warszawa 2015, s. 616.

¹² Zob. T.H. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467*, LEX/el. 2014, Komentarz do art. 400 k.p.k., Nb 5.

sprawcy, którego czyn od momentu ujawnienia zakwalifikowano jako wykroczenie. Wobec tego można dowodzić, że w takiej sytuacji należy wyłączyć sprawę wykroczeniową do odrębnego postępowania i rozpoznawać ją według przepisów k.p.w., tak jak wskazano powyżej. W takiej sytuacji automatycznie rodzi się jednak pytanie o celowość i racjonalność takiego rozwiązania.

W przypadku, gdy sprawa dotyczy tylko jednego czynu, oczywistym jest, jak wskazano powyżej, że sąd stosuje art. 400 § 1 k.p.k. Tak samo traktować należy sytuację wielości czynów, z których jeden jest wykroczeniem¹⁴. Zasadnym jest prowadzenie postępowania na podstawie Kodeksu postępowania karnego co do czynów będących przestępstwami, jak i Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczeniach co do czynów będących wykroczeniami. Możliwe jest jednak wyłączenie sprawy wykroczeniowej do odrębnego rozpoznania według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Celowość takiego działania będzie zachodzić jedynie w takiej sytuacji, gdy sprawa wykroczeniowa znajduje się na wstępnym etapie postępowania, a sprawa o przestępstwo ma charakter złożony i można przewidzieć, że będzie trwała bardzo długo¹⁵.

Wątpliwości może również budzić art. 439a k.p.k., który zastrzega, że orzeczenia w sprawie o wykroczenie nie uchyla się z tego tylko powodu, że sąd orzekł w postępowaniu karnym, zamiast w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Można ponownie postawić pytanie, czy powyższy przepis nie prowadzi do naruszenia zasady równości wobec prawa. Jest oczywistym, że postępowanie karne jest bardziej gwarancyjne niż postępowanie w sprawach o wykroczenia. Dlaczego w takim razie sprawca czynu, od początku zakwalifikowanego jako wykroczenie, jest sądzony w postępowaniu mniej gwarancyjnym niż sprawca czynu, zakwalifikowanego jako wykroczenie na dalszym etapie postępowania. Przepisu art.

¹³ Zob. J. Zagrodnik, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 maja 2005 r.*, „Palestra” 2007, nr 7-8, s. 301.

¹⁴ Por. Z. Pachowicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 24 maja 2005 r.*, I KZP 14/05, PS 2006, nr 4, poz. 146, który wskazuje, że jeżeli tylko w stosunku do części sprawy (jeden albo kilka czynów, ale nie wszystkie) okaże się po rozpoczęciu przewodu sądowego, że stanowi ona wykroczenie lub wykroczenia, to sąd do całości sprawy, tj. o przestępstwo i wykroczenie, nie może stosować jednej procedury, gdyż brak ku temu jakichkolwiek podstaw, a tym samym art. 400 k.p.k. nie będzie miał zastosowania. W takim wypadku sąd powinien wyłączyć sprawę o wykroczenie i przekazać ją sądowi właściwemu, a sam zaś rozpoznać sprawę o przestępstwo; Zob. też H. Skwarczyński, *Prokurator w postępowaniu w sprawach o wykroczenia*, Prok.i Pr. 2003, nr 11, s. 91-92.

¹⁵ Zob. jednak S. Żółtek, *Artykuł 400 k.p.k. a postępowanie karne przedmiotowo-złożone*, [w:] G. Rejman, B.T. Bieńkowska, Z. Jędrzejewski, P. Mierzejewski (red.), *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, Warszawa 2008, s. 380, który wskazał: „wydaje się, że art. 400 k.p.k. znajduje zastosowanie w wypadku spraw złożonych przedmiotowo jedynie wtedy, gdy wszystkie zarzucane oskarżonemu czyny, początkowo oceniane jako przestępstwa, okażą się wykroczeniami. (...) Nieracjonalne jest założenie, że w toku jednego postępowania istnieje możliwość procedowania zarówno z zastosowaniem procedury karnej, jak również wykroczeniowej”.

439a k.p.k. nie można traktować jako usprawiedliwienia dla działania sądu I instancji, który postąpił wbrew dyspozycji art. 400 § 1 k.p.k. i nie orzekał na podstawie Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

4. Wykroczenie w postępowaniu odwoławczym

Regulacja bytu wykroczenia w procesie karnym może stwarzać problemy również na dalszym jego etapie, tj. na etapie postępowania odwoławczego. O ile w literaturze i judykaturze funkcjonuje jednoznaczne stanowisko co do toku postępowania w sytuacji wnoszenia apelacji od orzeczenia rozstrzygającego wyłącznie w przedmiocie wykroczenia, o tyle nie ma już jednoznacznych poglądów na temat sposobu postępowania w razie rozstrzygnięcia przez sąd I instancji zarówno co do przestępstwa, jak i wykroczenia. W pierwszej sytuacji postępowanie odwoławcze powinno toczyć się według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, co oznacza m.in., że termin do wywiedzenia apelacji należy określać na podstawie przepisów tego Kodeksu. Przeprowadzenie postępowania odwoławczego według przepisów Kodeksu postępowania karnego w sytuacji uznania przez sąd I instancji osądzanego czynu za wykroczenie, stanowi rażące i mające wpływ na treść wyroku naruszenie prawa procesowego, a mianowicie art. 400 k.p.k. i art. 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 109 § 2 k.p.w.¹⁶. Uzasadnienia tego należy poszukiwać chociażby w wykładni językowej art. 400 § 1 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. Posłużenie się przez ustawodawcę w art. 400 § 1 k.p.k. sformułowaniem o stosowaniu „w dalszym toku” sprawy przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia powinno być interpretowane nie tylko jako nakaz stosowania przepisów tego Kodeksu podczas rozprawy głównej, ale także podczas postępowania odwoławczego i w postępowaniu toczącym się na skutek nadzwyczajnych środków zaskarżenia¹⁷.

W II sytuacji, a więc apelacji od wyroku obejmującego zarówno przestępstwo, jak i wykroczenie, w judykaturze wskazuje się, że rozpoznanie apelacji w odniesieniu do obu czynów (przestępstwa i wykroczenia) musi nastąpić według przepisów Kodeksu postępowania karnego. Gdyby natomiast apelacja dotyczyła wyłącznie wykroczenia, konieczne byłoby rozstrzygnięcie według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykrocze-

¹⁶ Zob. wyrok SN z dnia 14 października 2004 r., II KK 276/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1813.

¹⁷ *Ibidem*; Zob. też M. Kurowski, D. Świecki, *Problematyka art. 400 kodeksu postępowania karnego*, Prok.i Pr. 2004, nr 10, s. 68, którzy wskazują, że na etapie postępowania odwoławczego przepis art. 400 k.p.k. będzie miał zastosowanie przez art. 458 k.p.k.

nia¹⁸. Uzasadniając konieczność łącznego rozpoznania obu spraw według Kodeksu postępowania karnego, wskazuje się, że: „Na taką interpretację wydaje się dozwalać treść art. 439a k.p.k. Odmienna praktyka stwarzałaby wiele problemów procesowych – od kwestii ewentualnego wymogu składania przez strony dwóch odrębnych odwołań poczynając – poprzez ewentualne tworzenie w trakcie jednego posiedzenia dwóch składów sądu (art. 14 § 4 k.p.w. i art. 29 § 1 k.p.k.) – na nadzwyczajnych środkach zaskarżenia kończąc”¹⁹. Podkreśla się, że:

Specyficzne cechy postępowania odwoławczego w postępowaniu karnym i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia niewątpliwie również przesądzają o niemożności wprowadzenia takich modyfikacji w przepisach regulujących postępowanie w sprawach o wykroczenia, aby możliwe było odpowiednie ich stosowanie w myśl art. 400 k.p.k., w postępowaniu odwoławczym, którego przedmiotem jest orzeczenie obejmujące czyn stanowiący przestępstwo i czyn uznany za wykroczenie²⁰.

Te argumenty prowadzą do konkluzji, że w wypadku, gdy postępowanie odwoławcze obejmuje orzeczenie zawierające rozstrzygnięcie dotyczące czynu stanowiącego przestępstwo i rozstrzygnięcie dotyczące czynu uznanego za wykroczenie, postępowanie to winno się toczyć zgodnie z przepisami jednej tylko procedury, właściwej dla głównego przedmiotu procesu karnego²¹.

Pogląd ten dominuje zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie. Konsekwencje jego zastosowania są jednak nie do pogodzenia nie tylko z wykładnią językową art. 400 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., ale także z zasadą równości. Należy w pełni zaakceptować mniejszościowy pogląd zakładający, że:

„(...) w sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji w ramach jednego postępowania toczącego się przeciwko oskarżonemu w tym samym orzeczeniu jednocześnie uznał, że jeden z czynów zarzucanych oskarżonemu stanowi przestępstwo, a drugi wykroczenie, dalszy tok postępowania w sprawie w odniesieniu do przestępstwa określają przepisy kodeksu postępowania karnego, a w stosunku do wykroczenia – przepisy kodeksu postępowania w sprawach

¹⁸ Uchwała SN z 24 maja 2005 r., I KZP 14/05, LEX nr 148688; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 9 sierpnia 2005 r., II AKa 135/05, KZS 2006, nr 5, poz. 57.

¹⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 9 sierpnia 2005 r., II AKa 135/05, KZS 2006, nr 5, poz. 57.

²⁰ Uchwała SN z 24 maja 2005 r., I KZP 14/05, LEX nr 148688.

²¹ *Ibidem*.

o wykroczenia (art. 400 k.p.k.), ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami (...)”²².

W takiej sytuacji nie jest dopuszczalne łączne rozpoznanie sprawy karnej i sprawy wykroczeniowej według Kodeksu postępowania karnego z kilku przyczyn. Po pierwsze, żaden przepis k.p.k. i k.p.w. na to nie zezwala. Po drugie, z punktu widzenia zasady równości nie jest do zaakceptowania sytuacja, w której zakres apelacji decyduje o tym, według jakiej procedury ma orzekać sąd w postępowaniu odwoławczym. W sytuacji wydania wyroku i objęcia jego zakresem zarówno przestępstwa, jak i wykroczenia, w lepszej sytuacji będzie ten podmiot, który zdecyduje się zaskarżyć wyrok sądu I instancji zarówno co do przestępstwa, jak i wykroczenia, niż ten, który zechce zaskarżyć wyłącznie rozstrzygnięcie co do wykroczenia, kiedy to – w świetle dominującego poglądu – rozpoznanie sprawy w toku postępowania odwoławczego powinno nastąpić według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Korzystniejsze będzie zatem zaskarżenie orzeczenia co do przestępstwa jak i wykroczenia, niż co do samego wykroczenia, ponieważ można zyskać nie tylko dłuższy termin na wywiedzenie apelacji, ale też rozpoznanie sprawy zgodnie z Kodeksem postępowania karnego, a więc procedurą uznaną za bardziej gwarancyjną. Nie sposób w żaden sposób wytłumaczyć takiego różnicowania sytuacji osób zamierzających zaskarżyć rozstrzygnięcie w sprawie wykroczeniowej.

Na uznanie nie zasługuje pogląd zakładający możliwość łącznego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym sprawy wykroczeniowej i sprawy karnej z powołaniem się na zasadę łącznego rozpoznania czynów tej samej osoby, ponieważ zasada ta, unormowana w procedurze wykroczeniowej (art. 33 k.p.k. w zw. z art. 11 § 1 k.p.w.) i karnej (art. 33 k.p.k.), dotyczy łącznego rozpoznania co najmniej dwóch spraw wykroczeniowych (według procedury wykroczeniowej), albo co najmniej dwóch spraw karnych (według k.p.k.), a nie łącznego rozpoznania sprawy o przestępstwo i wykroczenie według k.p.k., jako procedury bardziej gwarancyjnej²³. Argumentem za przyjęciem poglądu przeciwnego nie może być przepis art. 439a k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. Przepis art. 439a k.p.k. ma charakter wyjątku od zasady, że postępowanie w sprawie ma być rozpoznawane zgodnie z k.p.w., a uchybienie temu wymogowi i niewykonanie dyspozycji art. 400 § 1 k.p.k. w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji nie powoduje konieczności uchylenia wyroku. Z uwagi na wyjątk-

²² D. Stachurski, *Glosa do uchwały SN z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 14/05*, LEX.

²³ *Ibidem*.

kowy charakter tego przepisu, odpowiednie jego stosowanie w odniesieniu do postępowania odwoławczego w przypadku zaskarżenia zarówno rozstrzygnięcia co do przestępstwa, jak i wykroczenia, powinno polegać na jego niezastosowaniu.

Wobec tego jedynym dopuszczalnym rozwiązaniem, zakotwiczonym w treści art. 400 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. jest uznanie, że postępowanie apelacyjne w sprawie wykroczeniowej powinno być rozpoznawane zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, a postępowanie apelacyjne w sprawie karnej – zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego. Oznacza to zatem, że chęć zaskarżenia rozstrzygnięcia co do przestępstwa i wykroczenia rodzi konieczność wniesienia dwóch apelacji: w sprawie wykroczeniowej w terminie 7 dni i w sprawie karnej – w terminie 14 dni. Wobec tego należy postulować nałożenie na sąd obowiązku pouczenia stron o prawie, sposobie i terminie wniesienia apelacji od wyroku rozstrzygającego zarówno co do przestępstwa, jak i wykroczenia, z zaznaczeniem odmienności zaskarżania orzeczenia co do wykroczenia i co do przestępstwa²⁴. Przyjęcie tego poglądu jest prostą konsekwencją obowiązywania w systemie prawa karnego procesowego oddzielnych regulacji ustawowych: Kodeksu postępowania karnego i Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

W razie wywiedzenia jednej apelacji sposób rozpoznania sprawy byłby uzależniony od tego, w jakim terminie apelacja została wniesiona do sądu karnego. Wniesienie jej w terminie 7 dni powinno skutkować jej rozpoznaniem w zakresie wykroczenia, zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Z kolei wniesienie apelacji po upływie 7 dni powinno skutkować odmową przyjęcia (art. 429 § 1 k.p.k. w zw. z art. 109 § 2 k.p.w.) lub pozostawieniem apelacji w zakresie wykroczenia bez rozpoznania (art. 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 109 § 2 k.p.w.). W takim układzie procesowym rozstrzygnięcie wydane na podstawie art. 429 § k.p.k. lub 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 109 § 2 k.p.w. będzie podlegać zaskarżeniu (art. 429 § 2 k.p.k. i 430 § 2 k.p.k. w zw. z art. 109 § 2 k.p.w.).

Podkreślenia wymaga, że w odróżnieniu od postępowania przed sądem I instancji, w postępowaniu przed sądem II instancji nie ma możliwości rozpoznania spraw – wykroczeniowej i karnej – przed sądem karnym według dwóch procedur. Wynika to z tego, że w postępowaniu wykroczeniowym na etapie postępowania odwoławczego, co do zasady nie występuje skład trzech sędziów zawodowych. Należy zgodzić się, że między postępowaniem wykroczeniowym i karnym zachodzą istotne różnice na etapie postępowania odwo-

²⁴ *Ibidem.*

ławczego, dotyczące m.in. terminu wniesienia apelacji, składu sądu odwoławczego, zakresu postępowania dowodowego na rozprawie apelacyjnej, czy na dalszym już etapie postępowania – legitymacji do wniesienia kasacji. Trudno zatem zastosować w postępowaniu odwoławczym (ale tylko w takim układzie procesowym, gdy wyrok sądu I instancji dotyczy zarówno przestępstwa, jak i wykroczenia, a więc gdy wiadomo to już na etapie wnoszenia apelacji) w sposób odpowiedni przepis art. 400 k.p.k.

Uzupełniając rozważania dotyczące bytu wykroczenia na etapie postępowania odwoławczego, wyodrębnienia wymaga sytuacja, gdy dopiero w toku rozpoznawania apelacji wniesionej od wyroku sądu I instancji, orzekającego wyłącznie w przedmiocie przestępstwa (przestępstw), sąd odwoławczy doszedł do przekonania, że przestępstwo należy zakwalifikować (niezależnie od tego, z jakich przyczyn) jako wykroczenie. W takiej sytuacji należałoby – przed wydaniem wyroku – na podstawie art. 399 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. – uprzedzić o możliwości zakwalifikowania danego zachowania z innego przepisu i na zasadzie art. 400 § 1 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. – co do tego czynu procedować w dalszej kolejności zgodnie z procedurą wykroczeniową²⁵. Takie rozwiązanie jest bardziej racjonalne z uwagi na zasadę ekonomii procesowej.

Wobec powyższego należy określić, że tak jak w postępowaniu przed sądem I instancji, także w postępowaniu odwoławczym, sprawa wykroczeniowa powinna być rozpoznawana zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, a sprawa karna – zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego.

5. Byt wykroczenia w toku postępowania kasacyjnego

W przepisach Kodeksu postępowania karnego brak jest regulacji *expresis verbis* odnoszącej się do sposobu procedowania sądu w razie ujawnienia w toku postępowania zainicjowanego wniesieniem kasacji, że czyn jest wykroczeniem. Odpowiedź na pytanie o sposób procedowania w takiej sytuacji wynika, w sposób pośredni, z interpretacji art. 110 § 1 k.p.w. i 113 § 1 k.p.w. Ustawodawca w art. 110 § 1 k.p.w. wskazał, że kasację wnosi się „w sprawach o wykroczenia” i odróżnił tę sytuację od wznowienia postępowania, które może nastąpić zgodnie z art. 113 § 1 k.p.w. w odniesieniu do „postępowania zakończonego w trybie przepisów niniejszego kodeksu”, czyli Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. W rezultacie niezależnie od tego, na którym etapie postępowania kasacyjnego do-

szło do ujawnienia, że czyn stanowi wykroczenie, zastosowanie znajdą przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, z wszystkimi tego konsekwencjami²⁶.

Podobnie należałoby postąpić w razie procedowania kasacji od orzeczenia rozstrzygającego co do przestępstwa i wykroczenia. Co prawda ustawa wprost nie reguluje tej sytuacji, niemniej konsekwentne rozdzielenie w prawie polskim obu procedur wymaga w takiej sytuacji uznania, że w odniesieniu do wykroczenia kasacja musi być wywiedziona zgodnie z regułami Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, a w odniesieniu do przestępstwa – zgodnie z Kodeksem postępowania karnego, z wszystkimi konsekwencjami. Wobec tego konieczne będzie wywiedzenie dwóch kasacji, od wykroczenia – zgodnie z Kodeksem postępowania w sprawach o wykroczenia, i od przestępstwa – zgodnie z Kodeksem postępowania karnego.

Jeżeli natomiast w toku rozpoznania kasacji okaże się, że czyn stanowi wykroczenie, sąd powinien – na zasadzie art. 400 § 1 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. – procedować w dalszym ciągu, stosując co do wykroczenia przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

6. Zakończenie

W świetle powyższych rozważań zasadny wydaje się postulat określenia w sposób jednoznaczny trybu postępowania w sytuacji, gdy czyn – pierwotnie zakwalifikowany jako przestępstwo – okazał się wykroczeniem. Obecnie mimo istnienia odrębnych ustaw: Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, powstaje wiele wątpliwości interpretacyjnych dotyczących procedowania w przypadku zmiany kwalifikacji prawnej czy też zmian wprowadzonych przez ustawodawcę na etapie postępowania przygotowawczego, I instancji, odwoławczego i kasacyjnego. Ustawodawca powinien w sposób precyzyjny i konsekwentny rozdzielić procedowanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej od odpowiedzialności w sprawach o wykroczenia.

De lege lata z uwagi na istnienie dwóch regulacji procesowych nie jest dopuszczalna inna interpretacja niż ta, która zakłada obowiązek rozpoznania sprawy wykroczeniowej według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia a sprawy karnej według przepisów Kodeksu postępowania karnego. Nie jest dopuszczalne rozpoznawanie

²⁵ M. Kurowski, D. Świecki, *Problematyka art. 400 kodeksu postępowania karnego*, „Prok.i Pr.” 2004, nr 10, s. 69.

²⁶ Postanowienie SN z 23 października 2003 r., IV KK 94/03, OSNKW 2004, nr 2, poz. 16.

sprawy o przestępstwo i wykroczenie według jednej procedury – Kodeksu postępowania karego – jako bardziej gwarancyjnej. Takie rozwiązanie nie ma podstawy prawnej i przeczyłoby racjonalności istnienia dwóch odrębnych kodeksów. *De lege ferenda* należy rozważyć postulat ujednoczenia procedury w sprawach o przestępstwa i w sprawach o wykroczenia oraz likwidacji istniejącego obecnie dualizmu. Niezbędne jest również określenie dłuższego okresu przedawnienia karalności w sprawach o wykroczenia.

* * *

Existence of delinquency in the criminal proceedings

Summary: The Code of Criminal Procedure does not contain clear regulations as to the mode of proceeding in case when it turns out that the criminal act (one of the criminal acts) is a delinquency. The different character of the procedural regulations in criminal cases and in cases concerning delinquency leads us to a conclusion that it is necessary to hear such cases in accordance with different procedural rules - the criminal cases should be heard under the Code of Criminal Procedure and the cases concerning delinquency should be heard under the Code of Procedure in Cases of Delinquency. What is disputable, however, is the issue whether the criminal court may render its verdict basing on two procedural acts, or whether it is necessary to issue separate proceedings with respect to the case concerning delinquency. This article is an attempt to solve this dilemma at the stage of investigation, court proceedings before the court of I and II instance, and at the stage of cassation proceedings.

Key words: delinquency, criminal proceedings